

‘OECUMENISCH PATRIARCHAAT’

ZONDAG VOOR DE OOSTERSE KERKEN, Vijfde Zondag van Pasen, 3 MEI 2015

Onderstaande suggesties bieden geen instant-preek, noch een vast omschreven recept, maar wel enkele zorgvuldig uitgekozen ingrediënten waaruit u voor uw eigen verkondiging hopelijk voldoende inspiratie kunt putten.

I. DE KERK VAN CONSTANTINOPEL

Voor inleidende publicaties over dit patriarchaat en zijn oecumene zij verwezen naar onze website www.oecumene.nl:

- *Overeen* 34 (binnenkort te verschijnen): Geert van Dartel, ‘Patriarch Bartholomeüs en paus Franciscus – voortrekkers op de weg naar eenheid van de Kerk’, pp 1-2; Leo van Leijssen, ‘Dubbel oecumenisch. Het patriarchaat van Constantinopel voor... slimmeriken’, p 3, op:

<http://www.oecumene.nl/publicaties/overeen>

- *Pokrof 2015-2*: Leo van Leijssen, ‘Het Oecumenisch Patriarchaat van Constantinopel’, pp 9-11, op bovengenoemde website, onder ‘Publicaties’ → Pokrof → ‘Pokrof 2015-2’:

http://www.oecumene.nl/files/Books/Pokrof/Pokrof_2015_2/files/assets/common/downloads/Pokrof_2015_2.pdf

II. BOUWSTENEN VOOR HOMILIE OF OVERWEGING: ENKELE SUGGESTIES

a. DE LEZINGEN (B-JAAR):

Hand. 9: 26-31

1 Joh. 3:18-24

Joh. 15: 1-8

b. PROLOOG

- Oecumene wil eenheid scheppen waar verdeeldheid heerst. Zonder dat de lezingen naadloos toepasbaar zijn op dit streven naar christelijke eenheid, kunnen wij er wel vingerwijzingen vinden.
- De eerste lezing en de Evangelielezing gaan allebei over verbondenheid aan de ene kant en isolement, verscheurdheid aan de andere kant. Dat zijn realiteiten die ons menselijk leven kenmerken, ook onder christenen, vroeger en nu. Onder hen is er evenzeer verbondenheid en verscheurdheid.
De eerste lezing gaat over aanvankelijke verscheurdheid die geheeld wordt.
De tweede lezing geeft de voorwaarde aan voor de onderlinge band van de leerlingen van Jezus; het legt het criterium voor waarheid zonder omwegen in liefde die zich in waarachtige daden uit.
In het stukje Johannesevangelie staat verbondenheid voorop. Verbondenheid die

kwetsbaar is en zorg heeft. Daarom dat Jezus zijn leerlingen – en dus ons – zegt: *blijft in Mij!* En het tegenovergestelde staat er ook scherp verwoord: wie zich niet verbindt, die wordt ook nog eens afgesneden.

c. ENKELE BIJBELSE ACHTERGRONDGEGEVENS BIJ DE LEZINGEN

Eerste lezing (Handelingen 9: 26-31)

*26 In die tijd deed Paulus, in Jeruzalem aangekomen, pogingen zich bij de leerlingen aan te sluiten, maar allen waren bang (Gr. **ephoboûnto**) van hem omdat zij niet konden geloven dat hij een leerling was. 27 Barnabas trok zich zijn lot aan, bracht hem bij de apostelen en verhaalde hun, hoe hij onderweg de Heer gezien had en dat Deze tot hem had gesproken, en hoe hij in Damascus vrijmoedig opgetreden was in de Naam van Jezus. 28 Voortaan ging hij in Jeruzalem geregeld met hen om terwijl hij onverschrokken optrad in de naam van de Heer. 29 Hij sprak en disputeerde met de Hellenisten. Deze probeerden hem te vermoorden. 30 Toen de broeders dit te weten kwamen brachten zij hem weg naar Caesarea en lieten hem naar Tarsus vertrekken. 31 Nu genoot de Kerk in heel Judea, Galilea en Samaria vrede; zij werd steeds meer bevestigd in de vreze (Gr. **phobōi**) des Heren en nam gestadig in aantal toe door vertroosting van de heilige Geest.*

- Het boek van de ‘Handelingen van de Apostelen’ is een vervolg op het Lukasevangelie. Lukas vertelt door twee bedrijven heen maar feitelijk in één beweging het verhaal van Jezus én het verhaal van de jonge Kerk: van de aankondiging van Jezus’ wegbereider, Johannes de Doper (Luk 1), in een anoniem stadje in het bergland van Judea tot Paulus’ aankomst in Rome, hét centrum van het Romeinse Rijk (Hand 28).
- *Handelingen* wordt in de kerken van Oost en West gelezen tussen Pasen en Pinksteren: na de dood en verrijzenis van Jezus die we met Goede Vrijdag en Pasen vieren, gaat het verhaal van Jezus door in de jonge Kerk. Het verhaal houdt zelfs niet op bij het eindigen van het boek Handelingen, maar loopt door tot vandaag, tot allen die in Jezus’ Naam willen geloven en leven. Het boek Handelingen heeft alles met ons vandaag te maken. Het voorlezen van de Schrift maakt het verhaalde actueel.
- In hetgeen vooraf gaat aan de perikoop die deze zondag wordt gelezen, wordt beschreven hoe Paulus vanuit Jeruzalem eerst de Joden die christen waren geworden had vervolgd, tot in het Syrische Damascus toe. Op weg daar naar toe had Paulus in een ‘verschijning’ de Verrezen Heer ontmoet en zich tot Hem bekeerd. Paulus wordt dan gedoopt en keert, vrij snel, terug naar Jeruzalem: nu niet meer als christenvervolger maar als christengelovige.
- In onze lezing probeert Paulus zich *aan te sluiten* bij de leerlingen, ofwel: zich te *verbinden met* de leerlingen, in Jeruzalem. De heilige Stad is hier bij Lukas niet zonder betekenis: Jos de Heer noemt dit Paulus’ “vuurproef” (*Commentaar op Handelingen*, 2013, p 330). Want het is nu erop of eronder met de missie van Paulus, die niet alleen de verkondiging aan de heidenen omvat, maar ook die aan de kinderen van Israël (zie in

voorafgaande gedeelte van Hand 9, vs15). Jeruzalem staat als centrum, als *pars pro toto*, voor deze ‘kinderen van Israël’.

- Paulus: eerst vervolger, nu mede-gelovige. Het voornaamste was gebeurd: hij was geroepen door Jezus, had zich bekeerd en was gedoopt – hij hoorde vanaf dat moment bij de jonge Kerk. De ontstane situatie waarover we horen is voluit inleefbaar. De gelovigen uit de jonge christengemeente van Jeruzalem en omgeving kunnen maar niet geloven dat Paulus, de man die hen eerst fel vervolgd heeft, nu een mede-leerling van hen is geworden, net als zij volgeling van Jezus (Hand 9: 26). Logisch dat velen hem in Jeruzalem niet één-twee-drie vertrouwden. Paulus had nog wel enkele scheidslijnen te overbruggen, voordat hij volledige aansluiting vond bij zijn mede-christenen. Maar Barnabas wordt hier opgevoerd als verbindingsfiguur. Hij fungeert als een soort mediator, die als metgezel van Paulus tevens het vertrouwen van de Jeruzalemse kerk genoot, en zo het wantrouwen ten opzichte van Paulus bij deze laatste weet weg te nemen. Paulus wordt voorgesteld als een die de Heer heeft gezien, d.w.z. heel uitdrukkelijk iemand die getuige is geworden van de Verrijzenis, net als de apostelen die Jezus bij zijn aardse leven hadden meegemaakt.
- De succesvolle toenadering lijkt nu in haast een handomdraai te zijn beklonken (vs 28 e.v.): Paulus gaat met de christengelovigen gewoon om en predikt in de heilige Stad. Ook ging Paulus in debat met “de hellenisten”, mede-Joden die in de diaspora van het Romeinse Rijk – hun benaming zegt het al – Grieks waren gaan spreken, terug naar het Land Israël waren geëmigreerd, maar daarenboven stevige religieuze traditionalisten waren. Kortom, het type Joodse gelovige dat Paulus nog maar pas ook was geweest. Net als ooit Paulus zelf (verantwoordelijk voor de marteldood van Stefanus in Hand 7) schrokken de hellenisten er niet voor terug iemand die het niet met hen eens was, om te brengen. (*L’histoire se repète* in onze tijd, waar *mutatis mutandis* in het huidige Midden-Oosten ‘andersdenkendheid’ je letterlijk de kop kan kosten.) Toen Paulus’ medegelovigen te weten kwamen dat Paulus op de zwarte lijst van de hellenisten stond, sluisden ze hem via de Palestijnse havenstad Caesarea naar zijn geboortestad Tarsus. Tarsus ligt landinwaarts in wat nu Zuid-Turkije is, ver verwijderd en veilig van het Heilig Land vandaan.
- Vs 26b ‘*allen waren bang* (Gr. **ephobôunto**) *voor hem* (= Paulus)’ staat in sterk contrast met vs 31 ‘*de vreze* (Gr. **phobōi**) *des Heren*’. In de tussentijd is er namelijk iets fundamenteels gebeurd, dat deze verandering heeft veroorzaakt. Na de overhaaste vlucht van Paulus, het land uit, leefde de christelijke geloofsgemeenschap in heel dat zelfde Heilige Land, “heel Judea, Galilea en Samaria”, nu in vrede (vs 31), alsook “in de vreze des Heren”. De term ‘vreze des Heren’ heeft, zoals bekend, niets met angst of bangigheid te maken, maar met diepe eerbied, *awe* in het Engels. Jos de Heer: “Geen vrees voor tegenstanders, maar ontzag voor God, ...”, p 333).

- Handelingen 9: 26-31 is de versie van Lukas, de schrijver van Handelingen, betreffende de gebeurtenissen kort na Paulus' bekering. Lukas schetst wel een beetje een ideale situatie en daarmee misschien enigszins geflatteerd. Paulus zelf stelt de toedracht na zijn bekering in Damascus enigszins anders voor. Hij doet dat in een van zijn brieven: "toen ben ik aanstonds, zonder een mens te raadplegen, zonder naar Jeruzalem te gaan, naar hen die eerder apostel waren dan ik, vertrokken naar Arabië en vandaar naar Damascus teruggekeerd. Pas drie jaar later ben ik naar Jeruzalem gegaan om met Kefas kennis te maken, en ik ben veertien dagen bij hem gebleven. Van de andere apostelen heb ik niemand gezien, behalve Jakobus, de broer van de Heer. Ik schrijf u de zuivere waarheid. God is mijn getuige."(Gal 1:16-20).
- Paulus heeft juist in zijn latere loopbaan als apostel veel te stellen gehad met bepaalde christenjoden uit diezelfde gemeente van Jeruzalem, die strikt vasthielden aan de Joodse Wet. Dit betrof een spraakmakende groep uit juist deze christengemeente, wetsgetrouwe die-hards, die Paulus niet zagen zitten. Nu niet meer omdat Paulus christenen zou vervolgen, maar omdat hij de Joodse Wet niet wilde opleggen aan heidenen die christen wilden worden.
- Lukas heeft het waarschijnlijk zeer geleidelijke proces van Paulus' integratie in de Jonge Kerk – of zelfs: *verzoening* daarmee – 'ingedikt' en in een kort tijdsbestek verteld: om zo een wervend voorbeeld te geven aan zijn lezers en toehoorders. Hij heeft deze integratie ook bewust vroeg in het centrale focuspunt Jeruzalem 'geënceneerd', dit om de universele boodschap van Paulus voor zowel heidenen als Joden te onderstrepen. We kunnen Lukas vergelijken met een creatieve filmregisseur zien die een waar verhaal, om het juist beter tot zijn waarheid te laten komen, een wat ander tijdsverloop geeft. Zoals gezegd is het aannemelijk dat Paulus' integratieproces veel trager is verlopen en er een van zeer lange adem is geweest, in zekere zelfs nog doorlopend tot ná Paulus' dood – tot in de tweede eeuw circuleerden er christelijke anti-Paulusgeschriften in de Kerk. Er verstreek nog wel wat tijd voordat de man uit Tarsus in de Vroege Kerk de titel 'de Apostel' zonder voorbehoud zou krijgen.
- Rowan Williams sprak als aartsbisschop van Canterbury met Pasen 2009 over het moeilijke proces van verzoening, dat ook Paulus moet hebben ondergaan: "[...] Is het mogelijk om 'in de hemel te wonen, op zo'n manier dat ons egoïsme afgebroken wordt? Te leven volgens het idee dat mensen genezen kunnen worden van hun deprimerende neiging om bang te zijn voor elkaar en wrok te koesteren en vast te houden aan grieven en kwetsuren? De gevoelige maar pijnlijke film 'Five Minutes of Heaven' laat zien wat er voor nodig is om verzoening meer te laten zijn dan alleen woorden: een voormalige terrorist ontmoet de broer van de man die hij in koelen bloede vermoord heeft. Beiden, zo blijkt, zitten nog steeds vast in de gebeurtenis uit het verleden: de schutter, ook al is hij nu een veelgevraagde spreker over verzoening, kan niet loskomen van de zelfwalging; de broer van het slachtoffer, die als tienjarig jongetje getuige was van de schietpartij, zit net zo vast, getraumatiseerd door wat hij als kind heeft gezien, woedend op de maatschappij met haar kortetermijngeheugen die de moordenaar

heeft ‘vergeven’. Wanneer ze elkaar uiteindelijk ontmoeten, ontploft de situatie tot bijna dodelijk geweld, maar er is ook iets losgekomen, ’n toekomst ligt open.

‘Five Minutes of Heaven’: we blijven achter met het gevoel dat *als* echte verzoening mogelijk is, dan zou dit het zijn, vijf minuten lang iets anders dan wat je verwacht en wat normaal is in deze tragische wereld. En we blijven achter met het idee dat de weg naar verzoening het pijnlijkste is wat je je voor kunt stellen. De film spaart ons niet, maar hij wekt wel – en daar is moed voor nodig – de suggestie dat de ‘hemel’ geen illusie is. [...]” “Het is goed in gedachten te houden dat Paulus zich niet aansloot bij de christelijke gemeenschap als goedbedoelende religieuze onderzoeker, maar als iemand die hetzelfde was als een terrorist, iemand die de leiding had over een privé-leger dat tot doel had om leden van de christelijke sekte te ontvoeren en gevangen te zetten. Je zou hem zo in de achterafstraatjes van Beiroet of Bagdad kunnen zetten. En hij moet zijn ‘hemel’ vinden door weerloos en zonder steun de mensen te ontmoeten die hij heeft geprobeerd de mond te snoeren en te vermoorden.”

(‘De verborgen kiem van de glorie’, pp 71-78, hier: 74-75 resp. 75-76, in: R. Williams, *Preken voor Pasen*, Heeswijk 2015).

- Cruciaal in onze perikoop, voorbij alle overwegingen rond de chronologie van de gebeurtenissen, is het laatste vers: over de Kerk, hoe deze groeide ‘door de vertroosting van de heilige Geest’ (Hand 9: 31). “Het is de Geestkracht die haar inspireert en doet groeien en bloeien.” (J. de Heer, p 333).
- In de eerste lezing van de Vijfde Zondag van Pasen gaat het sterk over verbonden zijn en ook over niet verbonden zijn. Een groep Joden die in Jezus gelooft, komt in een proces terecht van afgesneden zijn van de overige Joden, ook al is hier nog geen sprake van het latere ‘schisma’ tussen Joden en christenen. De christelijke gemeente leeft in een situatie van vervolging. Paulus zoekt verbondenheid, maar stuit aanvankelijk op on-verbondenheid van de kant van zijn nieuwe broeders en zusters in Christus. Verbondenheid is cruciaal en staat tegenover de negatieve situatie van afgescheiden zijn.

Tweede lezing (1 Johannes 3,18-24)

18 Kinderen, wij moeten niet liefhebben met woorden en leuzen maar met concrete daden. 19 Dat is onze maatstaf; daardoor krijgen wij de zekerheid dat wij thuishoren bij de waarachtige God. Dan mogen wij ook voor zijn aanschijn ons geweten geruststellen ook als het ons veroordeelt, 20 want God is groter dan ons hart en Hij weet alles. 21 Dierbare vrienden, daar ons geweten ons dus niet hoeft te veroordelen mogen wij vrijmoedig met God omgaan; 22 wij krijgen van Hem alles wat wij vragen omdat wij zijn geboden onderhouden en doen wat Hem aangenaam is. 23 En dit is zijn gebod: van harte geloven in zijn Zoon Christus en elkaar liefhebben zoals Hij ons bevolen heeft. 24 Wie zijn geboden onderhoudt blijft in God en God blijft in hem. En dat Hij in ons woont weten we door de Geest die Hij ons gegeven heeft.

- In de tweede lezing komen reeds de belangrijke thema's van onze evangeliëlezing uit Joh 15 aan de orde:
Vs 22: '**wij krijgen van Hem alles wat wij vragen**', vgl Joh 15: 7
Vs 24: '**Wie zijn geboden onderhoudt blijft in God en God blijft in hem. En dat Hij in ons woont**, vgl Joh 15: 7.
- Ook thema's die niet in de feitelijke evangeliëlezing staan van deze zondag, maar wel in het vervolg van Joh 15 (9-27), zijn aanwezig in deze Eerste Johannesbrief. De tweede lezing en de Evangeliëlezing sluiten inhoudelijk dan ook goed op elkaar aan. De Eerste Brief van Johannes gaat in zijn geheel vrijwel uitsluitend over de liefde: tot God, tot Christus, tot elkaar, en dat – net als het Johannesevangelie – in steeds weer nieuwe bewegingen. De brief *1 Joh* 'rijmt' op *Joh*, het evangelie; je zou het een samenvatting van dit evangelie kunnen noemen.
- In de vss 18 e.v. is het duidelijk dat de onderlinge liefde die tot uiting komt in concrete daden de beste maatstaf is voor onze zekerheid bij God te horen. In vs 24 is deze wetenschap ook nog eens heel uitdrukkelijk gegrondvest in de Geest die wij hebben ontvangen. Ook in Hand 9:31 zijn we de 'heilige Geest' tegengekomen als Degene die aanzet tot groei.

Evangelie (Johannes 15:1-8)

*1 'Ik ben de ware wijnstok en mijn Vader is de wijnbouwer. 2 Elke rank aan Mij die geen vrucht draagt snijdt Hij af [Grieks: **airei**]; en elke die wel vrucht draagt zuivert Hij [Gr. **kathairei**], opdat zij meer vrucht mag dragen. 3 Gij zijt al rein [Gr. **katharoi**] dank zij het woord dat Ik tot u gesproken heb. 4 Blijft in Mij dan blijf Ik in u. Zoals de rank geen vrucht kan dragen uit zichzelf maar alleen als zij blijft aan de wijnstok, zo gij evenmin als gij niet blijft in Mij. 5 Ik ben de wijnstok, gij de ranken. Wie in Mij blijft terwijl Ik blijf in hem, die draagt veel vrucht, want los van Mij kunt gij niets. 6 Als iemand niet in Mij blijft wordt hij weggeworpen als rank en verdort; men brengt ze bij elkaar, gooit ze in het vuur en ze verbranden. 7 Als gij in Mij blijft en mijn woorden in u blijven vraagt dan wat gij wilt en gij zult het krijgen. 8 Hierdoor wordt mijn Vader verheerlijkt (Grieks: **edoxásthê**) dat gij rijke vruchten draagt; zo zult gij mijn leerlingen zijn.'*

- Het Johannes-evangelie is een boek, rijk aan symbolen. Beelden komt de evangelist Johannes tekort om het grote belang van Jezus aan zijn lezers over te brengen. De beelden en symbolen rollen soms over elkaar heen, het ene beeld roept het andere op. Dat maakt zijn evangelie niet gemakkelijk. Dit komt ook omdat hij 2000 jaar geleden beelden gebruikte waardoor bij christen geworden Joden een belletje ging rinkelen. Voor ons echter in de 21^e eeuw zijn die beelden niet altijd meer vanzelfsprekend en behoeven uitleg.
- Joh 15: 1-8 is een prachtige parabel. De evangelist vertelt deze met grote vaardigheid; en om nadruk te leggen op de inhoud, maakt hij gebruik van een woordspel in het Grieks: vs 2a., **airei** 'snijdt Hij af'; vs 2b **kathairei** 'zuivert Hij'; vs 3 **katharoi** 'rein'. Het laat eens

te meer weer zien met hoeveel ‘denkwerk’, artistiek vermogen en diepgang teksten als deze ooit zijn vervaardigd.

- Een sterk beeld dat helemaal paste bij de gelovigen van de eerste eeuw is die van de wijngaard. De wijngaard is als beeld ontleend aan het OT, al in het eerste bijbelboek komen we het motief tegen: in Gen 9: 20, Noach plant als eerste mens een wijngaard; maar ook in Num 13: 23, de Israëlitische verspieders die met de wijnrank met één druiventros terugkomen uit het Beloofde Land; in Deut 33: 28, het Beloofde Land en daarmee de hele aarde wordt zelf als een wijngaard voorgesteld (zie: J. Nieuwenhuis, *Johannes de Ziener*, p 317); in het Hooglied; in de Psalmen (80: 8-15); en *last but not least* zeer frequent in de Profeten (Jesaja 5 en 27; Jeremia 2 en 5; Hosea 10; Ezechiël 15, 17 en 19). Jan Nieuwenhuis zegt over dit bijbelse beeld: “De wijngaard is beeld van de goede aarde [...] De wijnstok is... vanaf den beginne het onweerlegbare teken dat toekomst mogelijk is en de nieuwe aarde bereikbaar” (*Johannes de Ziener*, p 317-318). God wordt in het OT zelf als de wijnboer voorgesteld. Er is vaak sprake van het snoeien van de wingerd, met ‘succes’ of vruchteloos. Heel de oudtestamentische symboliek klinkt door in Johannes 15. De eerste christenen, met name de Joden onder hen, kenden hun bijbel, dat is het OT; en in de nieuwe teksten rond Messias Jezus – dat is het NT – lieten de oude symbolen, toegepast op Hem, alles nieuw en fris in hun oren (weer)klinken. Zo zijn er ook in het NT belangrijke verhalen over wijngaarden en wijn te vinden: de Bruiloft van Kana, de werkers in de wijngaard, de wijn bij het Laatste Avondmaal als Jezus zegt over de beker: *dit is het bloed van mijn verbond*.
- Binnen het Johannesevangelie zelf is er de link vanuit Joh 15 naar Joh 6: ‘Waarachtig, Ik verzeker u: als u het vlees van de Mensenzoon niet eet, als u zijn bloed niet drinkt, is er geen leven in u. Maar wie mijn vlees en bloed eet en drinkt, die bezit eeuwig leven: op de laatste dag laat Ik hem opstaan, want mijn vlees is echt voedsel, mijn bloed is echte drank. Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, blijft met Mij verbonden en Ik met hem. Zoals Ik leef uit de Vader, de Levende, die Mij gezonden heeft, zo zal ook hij die zich met Mij voedt, leven uit Mij.’ (vss 53-57). Joh 6 heeft een duidelijk eucharistische betekenis en werpt daarmee ook zijn licht op Joh 15. De opmerking van Jezus in Joh 15, vers 3: ‘Jullie zijn al gezuiverd door het woord dat Ik jullie verkondigd heb’ slaat waarschijnlijk op de voetwassing en Petrus’ aanvankelijke weigering, Joh 13:9-10: ‘Heer,’ zei Simon Petrus toen, ‘dan niet alleen mijn voeten, maar ook mijn handen en mijn hoofd.’ Maar Jezus antwoordde: ‘Wie in bad is geweest, is helemaal gezuiverd; buiten de voeten hoeft hij niets meer te wassen. Zo zijn ook jullie gezuiverd [...]’. Zowel de voetwassing als de parabel van de wijngaard stammen uit de Afscheidsrede bij het Laatste Avondmaal.
- De bredere *context* van ons stukje evangelie is met dit voorafgaande al aangegeven: de eucharistie (Joh 6); het Laatste Avondmaal (Joh 13): dienstbare liefde tot het uiterste toe (tot uitdrukking gebracht en ten voorbeeld gesteld in de voetwassing door Jezus) en het gebod van de onderlinge liefde (Joh 15: 9 e.v.).

Ná onze perikoop, in het verdere verloop van hoofdstuk 15, komen het geworteld zijn van de onderlinge liefde in de liefde tussen Vader en Zoon (Joh 15: 9); het onderhouden van de geboden (Joh 15: 10-11); de onderlinge liefde (Joh 15: 12-15) als positieve ‘kracht’ tegenover een vijandige wereld (Joh 15: 18-27).

- De tekst zelf van Johannes 15:1-8 is duidelijk: de verbondenheid met Christus!, daar gaat het om. Het betreft hier een *wederzijdse* relatie, een wederkerig inwonen: Christus in de leerlingen, de leerlingen in Christus.
In de vss 7-8 wordt duidelijk wat de positieve gevolgen zijn van deze ‘wederzijdse inwoning’. Op het menselijke niveau: het gebed van de gelovigen wordt verhoord; op het goddelijke niveau: de Vader wordt verheerlijkt (Grieks: **edoxásthê** < *dokeō*. Vgl: *doxa* = mening, heerlijkheid, lofprijzing, en: *orthodoxos*: 1. Van de juiste opvatting; 2 van de juiste lofprijzing. De Orthodoxe Kerk ziet zich, conform deze betekenis, ook als een geloofsgemeenschap die ‘de juiste lofprijzing’ brengt aan God. Dit is ook goed op te maken aan de grote nadruk die deze Kerk legt op de liturgie, het al vierend en biddend verheerlijken van God.)
- In deze parabel, zijn er de beelden die verwijzen naar verbonden zijn; ‘verblijven in’, ‘blijven aan’, en niet verbonden zijn: ‘afsnijden’, ‘los van Mij’. Verbondenheid is ook hier cruciaal en staat tegenover afgescheiden zijn, een negatieve situatie.

d. EN WAT NU MET DE OECUMENE VANUIT CONSTANTINOPEL? ENKELE GEDACHTEN

- *N.a.v. Joh. 15: 1-8* ~ De tekst van het Johannesevangelie zet de situatie van de Kerken van Oost en West (oosters-orthodox, oriëntaals-orthodox, rooms-katholiek, oud-katholiek, anglicaans, luthers, gereformeerd-hervormd etc) in het algemeen en die van de Kerk van Rome en de grote Orthodoxe Kerk in feite op scherp. Want in Oost en West, in beide kerken, leven christenen: geloofsgemeenschappen en individuen, (en hebben geleefd!), van wie we mogen zeggen dat ze als ranken in verbondenheid met de wijnstok Christus staan en stonden. De heiligen aan beide kanten van de breuklijn zijn de meest in het oog springende (maar niet de enige) getuigen daarvan. Geen een weldenkend Orthodox zal de heiligheid van Sint-Franciscus in twijfel trekken (er zijn zelfs iconen van hem), geen een weldenkend rooms-katholiek zal de heiligheid ter discussie stellen van de H. Maria Skobtsova, de moderne martelares van Russische komaf die voor haar inzet voor Franse Joden in een nazi-concentratiekamp stierf. Verbonden met Christus, maar gescheiden wat zijn Lichaam, de Kerk, betreft. Hoe kan dit? ‘Is Christus dan verdeeld?’, riep de apostel Paulus al uit (1 Korintiërs 1: 13). Als een mantra echoot deze zin van Paulus door de huidige oecumenische beweging heen.

Dat deze schrijnende werkelijkheid niet alleen voor rooms-katholieken en oosters-orthodoxen onderling geldt, maar álle christenen raakt, komt ook weer terug in een recent artikel op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene: Margreet Gosker, *Allemaal bij Jezus horen en toch zo verdeeld zijn. Dat kan niet kloppen en dat snapt een kind*, 1 april 2015, <http://www.oecumene.nl/91-in-t-veld/beroepsgroepen/954-allemaal-bij-jezus-horen-en-toch-zo-verdeeld-zijn>

De verdeeldheid van wat niet verdeeld zijn kan, het Lichaam van Christus, komt pijnlijk naar voren in de eucharistie. Tussen verscheidene Kerken bestaat vaak geen *communio* in

de zin dat er een delen is in elkaars sacramenten (*communicatio in sacris*), met name van de eucharistie. Terwijl Joh 15 juist, zoals we zagen, een eucharistische connotatie heeft in zijn verwijzing naar Joh 6. Ook de Rooms-katholieke Kerk en de Orthodoxe Kerk delen feitelijk niet elkaars sacramenten, hoewel ze deze wel over en weer (doorgaans) als sacramenten erkennen. In het licht van Joh 15 is deze niet-communio een pijnlijk en onverdraaglijk feit.

Hiertegenover staan ook de positieve ontwikkelingen. Over de breuklijn heen is er de erkenning van elkaars geloof. Paus Franciscus heeft niet zo heel lang geleden nog eens het gemeenschappelijke fundament van orthodoxen en rooms-katholieken benadrukt: dat is het 'Credo', de eeuwenoude Geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel (5^e eeuw).

- **N.a.v. Hand. 9: 26-31** ~ Paulus' verhaal met de gemeente van Jeruzalem biedt in een notendop wat er ook tussen grote collectieve verbanden kan gebeuren, tussen gemeenschappen, tussen Kerken. Het scheppen of – waar van toepassing – herstellen van vertrouwen tussen medechristenen is, zo zagen we n.a.v. de eerste lezing, een kwestie van lange adem. Lukas schetste de uiteindelijke vertrouwensband tussen Paulus en de christelijke gemeente van Jeruzalem als eentje die haast in een oogwenk werd gesmeed: het *ideaal*,— terwijl we op grond van Paulus' brieven, waarin deze juist klaagt over de tegenwerking vanuit bepaalde christelijke Jeruzalemse kringen, tot een taaier proces moesten concluderen: de *realiteit*. Zo beweegt zich ook de oecumene tussen de Rooms-katholieke Kerk onder de paus van Rome en de Orthodoxe Kerk met haar ereprimaat, de patriarch van Constantinopel, tussen *ideaal* ('we zijn toch eigenlijk hetzelfde', 'we zijn feitelijk al één', *etc*) en *realiteit* ('er zijn nog veel zaken waarover we het eens moeten worden', 'dit zijn zaken die nog verdere studie vragen' *etc.*).

De patriarch van Constantinopel, in de persoon van Bartholomeos I en die van zijn voorgangers: Meletios, Athenagoras en Demetrios, zet zich al meer dan 100 jaar in voor de eenheid van alle christenen. De zetel van Constantinopel zit niet stil. Haar pro-actieve beleid en haar goede relaties met de wereldwijde oecumene in de vorm van de Wereldraad van Kerken, waarvan ze mede-oprichtster is; die met het Vaticaan en ook bijvoorbeeld die met de oud-katholieke Unie van Utrecht..., het zijn evenzovele sprekende voorbeelden daarvan.

Ook het voortouw dat het oecumenisch patriarchaat neemt bij het initiëren van een Pan-orthodox Concilie in 2016 – dat ongetwijfeld oecumenische, hopelijk positieve, consequenties zal hebben – mag men rekenen tot zijn inzet voor de eenheid van de christenen.

- **N.a.v. 1 Joh. 3:18-24** ~ Eeuwenlang is het onomstotelijke besef dat men zelf als enige de waarheid bezat, een splijtzwam geweest tussen de Kerken, ook tussen orthodoxen en katholieken. Het was vaak een waarheidsclaim die van elkaar vervreemde gemeenschappen nog verder uit elkaar dreef.

De Johannesbrief is tamelijk nuchter. Het criterium voor waarheid is of men liefheeft, niet in woorden en loze leuzen, maar in echte daden, waarachtige daden.: '*Kinderen, wij moeten niet liefhebben met woorden en leuzen maar met concrete daden. Dat is onze maatstaf; daardoor krijgen wij de zekerheid dat wij thuishoren bij de waarachtige God.*' (1 Joh 3: 18-19a).

Dat laatste onderstreepte stukje uit de Willibrordvertaling van 1975 is nog veel te vrij

vertaald; er staat min of meer letterlijk, en dit volgens de KBS-vertaling van 1995: ‘Kinderen, wij moeten niet liefhebben met woorden en leuzen, maar met daden die waarachtig (Gr. en ergōi kai **alêtheíai**) zijn. Daardoor komen we aan de weet dat wij uit de waarheid (Gr. **alêtheías**) zijn’.

III. VOORBEDE

Bidden wij voor het Grieks-orthodoxe patriarchaat van Constantinopel, dat zijn inspanningen voor de oecumene vrucht mogen dragen voor de eenheid van alle christenen. Laat ons de Heer bidden.

Bidden wij voor alle Orthodoxe Kerken ter wereld, met name voor de grootste en invloedrijkste onder hen: het Russisch-orthodoxe patriarchaat van Moskou, dat zij zich allen steeds met hernieuwde kracht blijven inzetten voor de oecumene. Mogen zij de hindernissen op de weg naar de eenheid in Christus helpen opheffen. Laat ons de Heer bidden.

Bidden wij voor de hechte band tussen het Patriarchaat van Constantinopel en de zetel van Rome, en voor hun leiders, oecumenisch patriarch Bartholomeüs de Eerste en paus Franciscus, dat deze band zich mag verdiepen tot grotere eenheid tussen de Rooms-katholieke Kerk en Orthodoxe Kerken. Laat ons de Heer bidden.

Bidden wij voor alle Kerken van Oost en West, dat ze zich in hun vele verschillende geloofstradities, blijvend mogen herkennen als broeders en zusters in de ene Heer. Laat ons de Heer bidden.

Bidden wij voor de Kerken en christenen van het Midden-Oosten, die vaak in grote onderlinge eenheid lijden onder vervolging, onder politiek geweld en onder verdrijving. Bidden wij ook voor hun niet-christelijke medeburgers, die vaak evenzeer slachtoffer zijn van oorlog en terrorisme. Laat ons de Heer bidden.

Bidden wij voor onszelf, voor onze eigen plaatselijke geloofsgemeenschap en voor onze hele Katholieke Kerk, dat wij naar de maatstaf van het Evangelie onder elkaar de liefde en de eenheid bewaren.

Uit bovenstaande gebeden kunt u ook enkele uitkiezen.

Leo van Leijsen

*Medewerker Oosterse Kerken
KATHOLIEKE VERENIGING VOOR OECUMENE*